

УДК 821.161.2-2.91(477.82)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.2.9>

Ю. А. КОЛЯДА

викладач хорового диригування циклової комісії

методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: yukolyada@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-5589-8976>

І. В. КУЗЬМІНА

викладач циклової комісії словесних дисциплін,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: ikuzjmina@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-7126-1967>

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ІГОРЯ СТРАВІНСЬКОГО

Стаття стосується проблеми формування патріотичної свідомості молоді через дослідження фольклорної спадщини поетеси Лесі Українки та композитора Ігоря Стравінського, зважаючи на їх перебування на Волині.

Реформа освітньої галузі, зокрема Нова Українська школа, актуалізують проблеми виховання нового покоління педагогів, які своєю інноваційною діяльністю формуватимуть інтелектуальний потенціал нації. Розв'язання цих завдань буде успішним тільки на національному, патріотичному підґрунті.

Мета дослідження полягала у теоретичному обґрунтуванні потенціалу драми «Лісова пісня» поетеси Лесі Українки та балету «Весна священна» композитора Ігоря Стравінського у формуванні патріотичної свідомості студентської молоді.

Розглядаючи це питання крізь призму сучасності, стверджуємо, що учительська професія впливає на формування художньо-естетичного світогляду починаючи з молодшого віку. Тому доцільно виховувати молодь на фольклорних джерелах, досліджуючи творчість митців-новаторів, а саме – Лесі Українки та Ігоря Стравінського, та їх унікальних композицій, таких як: драма-фєсерія «Лісова пісня» та балет «Весна священна». Загострене сприйняття навколишнього світу, природи Волині, творчий запал, акцентували увагу обох митців на спільному джерелі натхненної творчості – і в Слові, і в Музиці. Йдеться про фольклор Волині, що присутній в двох геніальних творах початку ХХ століття, – в слові «Лісової пісні», і в музиці «Весни священної».

Ключові слова: Леся Українка, Ігор Стравінський, патріотична свідомість, фольклор Волині, драма, обрядовість, майбутні учителі музичного мистецтва.

Вступ

Волинська земля виховала цілу плеяду самобутніх митців, у якій Леся Українка та Ігор Стравінський – особливо яскраві постаті. Лариса Петрівна Косач – найвідоміша жінка України, дворянка за походженням, поміщиця, видатна особистість, у творчості якої домінували ідеали служіння Батьківщині. Нею рухало бажання зберегти поволі зникаючу українську фольклорну спадщину. Леся Українка – авторка геніального твору початку ХХ ст. «Лісова пісня». Ця драма створена на основі фольклору Волині, її звичаїв, обрядів і традицій та поєднує фоль-

клорний світ Волині та волинські пісні з мистецтвом та словом. Ігор Стравінський, виходець гілки польських шляхтичів і українських гетьманів, талановитий композитор і диригент, створив геніальний шедевр світового мистецтва – балет «Весна священна». У цьому творі митець відмовився від звичайної пластики класичного балету, застосувавши нові форми хореографії та втіливши бачення обрядової культури древніх слов'ян.

1. Постановлення проблеми

Формування патріотизму та утвердження національних цінностей є невід'ємною

складовою виховання дітей та молоді. Насамперед, національно-патріотичне виховання охоплює освіту і науку, молодь та сім'ю, культуру і мистецтво [Указ президента України про стратегію національно-патріотичного виховання 2019].

Реформа освітньої галузі, зокрема Нова Українська школа, актуалізують проблеми виховання нового покоління педагогів, які своєю інноваційною діяльністю формуватимуть інтелектуальний потенціал нації. Розв'язання цих завдань буде успішним тільки на національному, патріотичному підґрунті. Це передбачає ще на етапі професійної підготовки формування стійкого національно-патріотичного світогляду майбутніх педагогів, учителів музичного мистецтва зокрема. У межах цього дослідження розглядаємо потенціал українського фольклору у формуванні патріотизму майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. Вважаємо, що у цьому процесі найбільш дієвим буде міждисциплінарний підхід, що дозволить інтегрувати знання студентів і з історії культури, музичного мистецтва, історії України, мовознавства, літературознавства, і з методики викладання музичного мистецтва. Із цією метою було розроблено зміст навчального спецкурсу «Фольклорна спадщина Волині», окремі змістові лінії якого коротко висвітлено у цій статті.

Мета статті – теоретично обґрунтувати потенціал драми «Лісова пісня» поетеси Лесі Українки та балету «Весна священна» композитора Ігоря Стравінського у формуванні патріотичної свідомості студентської молоді.

2. Аналіз попередніх досліджень

Різні аспекти проблеми формування національних цінностей у студентів мистецьких спеціальностей досліджено в працях С. Бадюл, С. Єрмакової, Р. Миронової, В. Оссовського, С. Хмари, Є. Шиянова; питаннями ціннісних орієнтацій молоді в галузі культури присвячені праці О. Дем'янчука, Г. Падалки, О. Семашка, Н. Яранцевої.

Історію української фольклористики досліджував О. Дей, вивченню традицій та культури українського народу присвячено праці І. Руснака, питаннями українського фольклору та календарної обрядовості – С. Філоненко.

Осмилення творчості Лесі Українки цікавить багатьох сучасних науковців. Їх інтерес виявляється у багатьох аспектах: літературоз-

навчий, мовознавчий, філософсько-культурологічний, текстологічно-джерелознавчий. Вивченням сакрального світу у драмі-феєрії «Лісова Пісня» займалась І. Шевченко [Леся Українка і сучасність : 252-260]; символізм образів досліджувала Е. Боева [Леся Українка і сучасність : 266-275]; взаєв'язок слова і звуків музики досліджувала у своїй розвідці М. Зубрицька [Леся Українка і сучасність : 11-23] а також О. Огнева [Леся Українка і сучасність : 149-160].

Розгляд досліджень і публікацій останніх десятиліть виявляє зростаючу увагу серед музикознавців до спадщини І. Стравінського. Поряд із відомими дослідженнями, які належать Б. Асаф'єву, Б. Ярустовському, М. Друскіну, С. Савенко та публікаціями робіт самого І. Стравінського, варто виділити також праці В. Глівінського, Ю. Куранової З. Чернухи, О. Опалей, Г. Єрмоєнко, О. Аркелової.

3. Результати та дискусії

Творча атмосфера, що панувала в сім'ї Косачів, літературні вечори, спілкування з високоосвіченим товариством – М. Драгомановим, В. Антоновичем, М. Старицьким, М. Лисенком, О. Кобилянською, а згодом з фольклористом Климентом Квіткою зростили в душі Лесі Українки перші паростки любові до всього українського, виховали національний дух та розвинули національно-патріотичну свідомість. На формування письменницького світогляду вплинуло листування з найвизначнішими діячами того часу: Михайлом Грушевським, Гнатом Хоткевичем, Іваном Трушем, Борисом Грінченком та відвідування європейських театрів, концертів з видатними музикантами того часу¹.

Відпочиваючи в селі Жабориці з матір'ю Оленою Пчілкою та дядьком Михайлом Драгомановим, Леся вперше чує від матері, до думок якої вона з пошаною прислухалась [Косач-Кривинюк : 29-41], розповідь про мавку, яка запала їй в душу, зачарувала своєю фантастичністю. Леся запам'ятала і часто згадувала жаборицькі пісні, різні повір'я, казки та звичаї. Юрба образів ночами мучила її та не давала спати. У такому важкому й емоційному стані поетеса створювала «Лісову пісню», яка з'явилась, як писала Леся Українка, тому, що вона згадала та затужила за

¹ Український інститут національної пам'яті. 1871 – народилася Леся Українка, поетеса <http://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyutyj/25/1871-narodylasya-lesya-ukrayinka-poetesa>

волинськими піснями; тому, що Мавку в «умі держала» ще з того часу як мати в Жаборицях «щось про мавок розказувала»; тому, що в Колодязному місячної ночі бігала самотою в ліс, аби їй «привиділась мавка»; тому, що і «над Нечимним вона» їй «мріяла»; тому, що «прийшов слухний час», наступила мить – *la folia divine* (божественне безумство), яка дарує «справжнє щастя» [Леся Українка і сучасність].

«Лісова пісня» написана в стилі модернізму та неоромантизму всього за три тижні у м. Кутаїсі (Кавказ), де Леся лікувалася від загострення її хвороби. Тому ця драматична поема була навіяна спогадами з безтурботного дитинства та тугою за красою Волині.

Краса та природа Волині, душа рідного краю знайшла відображення і у творах феєричного митця Ігоря Стравінського. Ігор Стравінський мешкав і творив на двох континентах – у Європі й Америці, хоча його вперто називають російським композитором за місцем народження. В Оранієнбаумі, неподалік від Санкт-Петербурга, у 1882 році і народився майбутній геніальний композитор і диригент. Але дослідники його творчості майже ніколи не згадують ні української, ні польської лінії в його біографії. Коріння сім'ї Стравінських і по лінії матері, і по лінії батька вихідці з України. Сулима-Стравінський – таким було родові прізвище: в ньому переплелися гілки польських шляхтичів і українських гетьманів. На гербі сім'ї були присутні елементи гетьмана Івана Сулими. Рід походив з Волині, хоча, наприклад, батько композитора вже народився на Чернігівщині. Він мав прекрасні музичні задатки і навіть співав у Київському оперному театрі. Батько, Федір Стравінський, – соліст Маріїнського театру, прославлений оперний співак. Оперні твори, з якими майбутній композитор мав нагоду знайомитися завдяки професії батька, зайняли вагомий місце серед різнопланових музичних вражень дитинства композитора. Матір майбутнього композитора була зі старовинного козацького роду Холодовських. Будучи чудовою піаністкою, акомпанувала чоловікові під час концертів.

У такій високоосвіченій сім'ї зростав майбутній геніальний композитор і диригент Ігор Стравінський. Хлопчик був музично обдарований і батьки, навіть, не могли припустити, що в родині оперних співаків, їхній син піде зовсім

не в театр, а на юридичний факультет Петербурзького університету. Але мистецьке обдарування спонукало молодого Ігоря Стравінського до самостійного вивчення музично-теоретичних дисциплін та створення власних композицій. Це захоплення музикою сприймалось ним як хобі до моменту знайомства з сином Миколи Римського-Корсакова, що навчався також в університеті. Через певний час з'явилась можливість отримати консультацію у самого майстра. Він переконав майбутнього композитора не вступати до консерваторії, аби не витратити час на теоретичну підготовку, та зумів дати Ігорю Стравінському міцну композиторську школу. Творче обличчя митця сформувалося завдяки впливу М. Римського-Корсакова, який два рази на тиждень особисто навчав Ігоря композиторської майстерності.

Своє натхнення Ігор Стравінський черпав на Волинській землі, адже приїхавши в Устилуг, він створює 16 музичних творів. Тут була написана новаторська та креативна «Весна священна». Про цей балет композитор писав, що «не може сказати точно, яка частина «Весни» з'явилася в Устилузі, але знав напевно, що на початкову мелодію фагота він натрапив перед від'їздом з Устилуга» [Ошуркевич : 46 – 48]. Роботу над цим балетом автор закінчив в швейцарському селі 17 листопада 1912 року.

За спогадами французького композитора Л. Онегера, виконання цієї постановки в Парижі викликало бурхливий сплеск емоцій паризької публіки. Від скандалу до шедевра – такий непередбачуваний та тернистий шлях в історії світового мистецтва спіткав балет Ігоря Стравінського «Весна священна». У своєму прагненні відтворити на сцені світ язичницької Русі і передати емоції, що володіли учасниками ритуального дійства, митець відмовився від звичної пластики класичного балету та застосував нові форми хореографії. Так, про майбутню «Весну священну» він писав: «Одного разу, коли я дописував у Петербурзі останні сторінки «Жар-птиці», в моїй уяві зовсім несподівано, бо думав я тоді про зовсім інше, виникла картина священного язичницького ритуалу... Це і стало темою «Весни священної» [Ошуркевич : 46].

Слід зауважити, що цей унікальний твір став узагальненням генеральних ліній розвитку також і балету: поєднання та взаємодія

в цілісності кількох видів нового модерністського мистецтва вивели жанр звиклого балету в розумінні «танця під музику» на новий рівень розвитку. На нашу думку, значну роль в драматургії твору засобом виразності став ритм, який порушив рівномірну пульсацію та додав емоційної гостроти сприйняття.

«Композитор написав партитуру, до якої ми доростемо тільки в 1940 році», – висловився один з театральних критиків після прем'єри, яка змусила високоповажну паризьку публіку відчутти глибокий культурний шок. Ці слова виявилися пророчими, адже щоразу навколо його творів вирували емоції: від захоплення до свисту та насмішок [Ошуркевич : 48].

Висновки

Загострене сприйняття навколишнього світу, природи Волині, творчий запал, акценту-

вали увагу обох митців на спільному джерелі натхненної творчості – і в Слові, і в Музиці. Йдеться про фольклор Волині, що присутній в двох геніальних творах початку ХХ століття, – в слові «Лісової пісні», і в музиці «Весни священної».

Мавка в «Лісовій пісні» пробуджується від сну, почувши голос сопілки, на якій виграє Лукаш. А дівчина із «Весни священної» виконує обрядовий язичницький танець, закликаючи весну, приносячи себе в жертву. Ці твори були створені на основі фольклору Волині, її звичаїв, обрядів і традицій. Леся Українка у своїй «Лісовій пісні» поєднала фольклорний світ Волині з мистецтвом і словом, а Ігор Стравінський балетом «Весна священна» втілює у життя своє бачення обрядової культури древніх слов'ян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України Про стратегію національно-патріотичного виховання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.
2. Косач-Кривинюк О. З моїх споминів. Спогади про Леся Українку. Київ : «Дніпро». 1971. С. 29–41.
3. Леся Українка і сучасність : збірник наукових праць. Т. 4. Кн. 1 [текст]. Луцьк : РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки. 2008. 559 с.
4. Ошуркевич О. Традиційний пісенно-музичний фольклор Устилуга та його околиць. Стравінський та Україна. Київ : Абрис, 1996. С. 44-48.
5. Український інститут національної пам'яті. 1871 – народилася Леся Українка, поетеса URL: <http://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyuty/25/1871-narodylasya-lesya-ukrayinka-poetesa>.

REFERENCES

1. Decree of the President of Ukraine On the strategy of national-patriotic education (2019) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.
2. Kosach-Kryvynyuk, O.Z. (1971) Z moyikh spomyniv. Spohady pro Lesyu Ukrayinku. [From my memories. Memories of the Lesya Ukrainka] Kyiv: "Dnipro" 29-41 [in Ukrainian].
3. Lesya Ukrayinka i suchasnist': zbirnyk naukovykh prats'. (2008) [Lesya Ukrainka and modernity collection of scientific works] T. 4. Kn. 1 [tekst]. Luts'k: RVV "Vezha" VNU im. Lesi Ukrayinky [in Ukrainian].
4. Oshurkevych O. (1996) Tradytsiynyy pisenno-muzychnyy fol'klor Ustyluha ta yoho okolyts'. Stravins'kyu ta Ukrayina. [Traditional song and music folklore of Ustyluh and its environs] Kyiv: Abrys 44-48.
5. Ukrayins'kyu instytut natsional'noyi pam'yati (2021) 1871 – was born Lesya Ukrainka. URL: <http://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyuty/25/1871-narodylasya-lesya-ukrayinka-poetesa>

Yu. A. KOLYADA

Teacher of Choral Conducting of the Cycle Commission of Methods of Music Education and Vocal and Choral Training,

Municipal institution of higher education "Lutsk Pedagogical College"

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: yukolyada@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0002-5589-8976>

I. V. KUZ'MINA

*Teacher of the Cycle Commission of Verbal Disciplines,
Municipal institution of higher education "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: ikuzjmina@lpc.ukr.education
<https://orcid.org/0000-0002-7126-1967>*

**FORMATION OF PATRIOTIC CONSCIOUSNESS OF STUDENT YOUTH THROUGH
THE STUDY OF THE FOLKLORE HERITAGE OF LESYA UKRAINKA
AND IHOR STRAVINSKY (DRAMA "FOREST SONG", BALLET "SACRED SPRING")**

The article deals with the problem of forming the patriotic consciousness of young people through the study of the folklore heritage of the poetess Lesya Ukrainka and the composer Igor Stravinsky, given their stay in Volyn.

Forming patriotism and affirming national values is an integral part of educating children and youth. First of all, national-patriotic education includes education and science, youth and family, culture and art.

Considering this issue through the prism of modernity, we argue that the teaching profession influences the formation of artistic and aesthetic worldview from an early age. Therefore, it is advisable to educate young people on folklore sources, exploring the work of artists-innovators, namely – Lesya Ukrainka and Igor Stravinsky, and their unique compositions, such as: drama "Forest Song" and ballet "Holy Spring".

Volyn land brought up two original artists. She is the most famous woman of Ukraine, a noblewoman by origin, a landowner, an outstanding personality, whose work was dominated by the ideals of service to the homeland. She was driven by the desire to preserve the slowly disappearing Ukrainian folklore heritage. Lesya Ukrainka is the author of a brilliant work of the early twentieth century "Forest Song". This drama is based on the folklore of Volyn, its customs, rituals and traditions and combines the folklore world of Volyn and Volyn songs with art and words. He is a native of the branch of Polish nobles and Ukrainian hetmans – a talented composer and conductor Igor Stravinsky – created a brilliant masterpiece of world art – the ballet "Sacred Spring". It embodies the vision of the ritual culture of the ancient Slavs, here the artist abandoned the usual plasticity of classical ballet, using new forms of choreography.

Key words: Lesya Ukrainka, Ihor Stravinsky, patriotic consciousness, Volyn folklore, drama, rituals.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2021

The article was received 14.03.2021